

Verslag van een openbaar verhoor

De parlementaire enquêtecommissie Fraudebeleid en Dienstverlening heeft op 7 september 2023 **de heer Herderscheê** als getuige gehoord.

Voorzitter: Belhaj

Griffier: Abma-Mom

Aanwezige leden van de commissie: Aartsen, Azarkan, Belhaj, Maatoug, Van Nispen, Van Raan, Sylvana Simons en Slootweg.

Aanvang 10.15 uur.

De **voorzitter**:

Welkom bij de openbare verhoren van de parlementaire enquête Fraudebeleid en Dienstverlening. Vandaag is de tweede dag in de eerste week van in totaal vijf verhoorweken. Op deze dag zal de commissie twee getuigen verhoren. Ik verzoek de griffier om de eerste getuige van vandaag, de heer Herderscheê, naar binnen te leiden.

(De heer Herderscheê wordt binnengeleid door de griffier.)

De **voorzitter**:

Welkom, meneer Herderscheê. U wordt vandaag gehoord als getuige. Dit verhoor vindt plaats onder ede. U heeft ervoor gekozen de belofte af te leggen. Ik verzoek u met de belofte te bevestigen dat u de gehele waarheid en niets dan de waarheid zal zeggen.

(In handen van de voorzitter legt de heer Herderscheê de belofte af.)

De **voorzitter**:

Dan staat u nu onder ede en mag u plaatsnemen.

Goedemorgen, meneer Herderscheê. Ik heet u welkom namens de hele parlementaire enquêtecommissie Fraudebeleid en Dienstverlening.

De Tweede Kamer heeft op 1 februari 2022 besloten een parlementaire enquête te houden naar het fraudebeleid en de dienstverlening van de overheid. Doel van de enquête is te komen tot waarheidsvinding en daar een oordeel over te vormen. We onderzoeken ook specifiek hoe en waarom de

rechtsbescherming geschonden is en waarom er tekortgeschoten is in de dienstverlening.

Dit verhoor zal worden afgenomen door de leden Aartsen en Azarkan. Voordat we gaan beginnen, wil ik aan u vragen of alles duidelijk is.

De heer **Herderscheê**:

Ja, tot zover wel, geloof ik.

De **voorzitter**:

Dat is heel mooi. Dan stel ik voor dat we gaan beginnen en geef ik het woord aan de heer Aartsen.

De heer **Aartsen**:

Dank, voorzitter. Meneer Herderscheê, goedemorgen.

De heer **Herderscheê**:

Goedemorgen.

De heer **Aartsen**:

U bent geruime tijd werkzaam geweest als journalist, eerst bij Het Financieele Dagblad en daarna bij de Volkskrant als politiek redacteur. U heeft de afgelopen 30 jaar veel geschreven over sociale zekerheid en over politiek. Deze parlementaire enquêtecommissie heeft van de Tweede Kamer de opdracht gekregen om 30 jaar fraudebeleid in de sociale zekerheid te onderzoeken en daarbij ook te kijken naar de rol van de media en de rol van de politiek: de Eerste Kamer en de Tweede Kamer. Gisteren hebben we hierover een tweetal hoogleraren mogen verhoren. In dat kader willen wij het vandaag in dit verhoor met u hebben over hoe u aankijkt tegen de rol van de media in het algemeen en ook over het effect op de politiek en de sociale zekerheid in het bijzonder. Wij zijn ons terdege ervan bewust dat u uiteraard niet namens alle media of dé media zou kunnen spreken, maar gelet op uw jarenlange ervaring en deskundigheid is deze commissie ervan overtuigd dat u daar zinnige dingen over kunt zeggen.

Dan wil ik graag beginnen bij het eerste onderdeel van dit verhoor. Wij willen het graag eerst met u hebben over de rol van de journalisten en de journalistiek in de media en in de samenleving in het algemeen. Misschien een algemene vraag: u was journalist; hoe kijkt u aan tegen uw taakopvatting, of hoe heeft u aangekeken tegen uw taakopvatting als journalist?

De heer **Herderscheê**:

Nou ja, sinds ik half maart gestopt ben, heb ik me natuurlijk regelmatig afgevraagd wat ik nou gedaan heb en hoe ik dat gedaan heb de afgelopen 30, 35 jaar. Zelf was ik vooral op nieuws gespitst, zeker hier in Den Haag. Dan probeer je te achterhalen "wat is het kabinet van plan?", "waarom?", "wat is de context?", "wat vinden de fracties ervan?", "hebben fracties nog eigen ideeën?" en "heeft dat kans op een meerderheid?" Dat is een beetje de taak vanuit mijn manier van werken. Maar als je onderzoeksjournalist bent en langdurig achter iets aan zit of als je een reportage schrijft in het land over hoe beleid uitpakt, dan heb je een andere werkwijze.

De heer **Aartsen**:

Gisteren zagen wij bij het verhoor van de heer Van Atteveldt dat hij zei dat de journalistiek eigenlijk vier functies heeft: het informeren, de functie van waakhond, de functie van een podium bieden voor geluiden uit de samenleving, en de vierde functie, vermaak. Herkent u deze functies van de journalistiek?

De heer **Herderscheê**:

Ja, ja.

De heer **Aartsen**:

Welke rol heeft u zelf daarin ...

De heer **Herderscheê**:

Nou, vooral het informeren: wat zijn de plannen, de beleidsplannen, van het kabinet, wat is het tegenvuur vanuit de Kamer, wat zijn andere opties en waarom wordt dit beleid voorgesteld? Is dat ...

De heer **Aartsen**:

Zeker. Hoe worden die rollen afgewogen of afgewisseld in uw vak?

De heer **Herderscheê**:

Door een andere plek te krijgen op de redactie. Of collega's spelen een andere rol. Maar hier in Den Haag zaten we met een klein groepje en hebben we portefeuilles verdeeld, zeg maar. Ik volgde met name Sociale Zaken en VWS en de anderen deden andere departementen of de politiek. Die zijn politiek verslaggever, dus die volgen meer het spel: ruzies tussen fracties of in het kabinet, of spanningen. Ik was meer van het beleid, om het verschrikkelijke woord "inhoud" te vermijden.

De heer **Aartsen**:

Heeft u daar nog een apart afwegingskader in gemaakt, van waarom de een de ene zaak doet en de ander de andere? Of wordt dat nog weleens met elkaar gedeeld?

De heer **Herderscheê**:

Nou ja, je volgt vooral wat zich voordoet en wat eraan zit te komen. Maar hoe bedoelt u "afwegingskader"?

De heer **Aartsen**:

Heeft u bepaalde onderwerpen waar u zelf een focus op legt? Of zegt u: ik ben inderdaad afhankelijk van wat er in Den Haag speelt? Volgt de journalistiek dan ook de politieke agenda?

De heer **Herderscheê**:

Nee, maar ... Kijk, bij Sociale Zaken is er bijvoorbeeld een grote hervorming van de arbeidsongeschiktheidswetten geweest, op basis van een rapport van de commissie-Donner rond de eeuwwisseling. Nou, in 2006 is de hele arbeidsongeschiktheid verbouwd. Dan kijk je hoe dat uitpakt. Jarenlang wordt erop gewezen dat er bepaalde problemen zijn. En nu heeft het minister Van Gennip behaagd om een nieuwe commissie te benoemen die al die problemen nog eens langs gaat lopen en daar oplossingen voor gaat bieden. En ik denk: je had ook gaandeweg die problemen kunnen oplossen. Dus het structureel probleemoplossend vermogen, om het eens even lekker ambtelijk te zeggen, is niet zo groot. Nu gaan we waarschijnlijk weer een verbouwing van de arbeidsongeschiktheidsverzekeringen zien. Ja, je kunt ook gaandeweg het beleid bijstellen, als blijkt dat ... Om het in jargon te zeggen: als je tot 35% inkomensverlies hebt door een handicap, dan krijg je geen uitkering. Nou, dat is al jaren een kwestie. Dat wordt nu ineens opgevoerd als argument om de arbeidsongeschiktheidsverzekeringen weer eens onder de loep te nemen of de twee jaar doorbetaling voor het kleinbedrijf.

De heer **Aartsen**:

Heeft het verhaal dat u nu beschrijft voldoende plek in de media? Of is dat meer toegespitst op wat u eerder zei, namelijk het volgen van het hier en nu in de politiek?

De heer **Herderscheê**:

Kijk, die deelproblemen komen periodiek aan de orde. Bij de vorige verkiezingscampagne had MKB-Nederland — dat is een lobbyclub — er een

enorm punt van gemaakt om het midden- en kleinbedrijf vrij te stellen van een regeling voor die twee jaar doorbetaling bij ziekte of een andere regeling te geven. Nou ja, dan gebeurt er wel wat, maar het wordt niet echt opgelost. Dus periodiek komen dat soort onderwerpen altijd weer terug.

De heer **Aartsen**:

Als u nu kijkt naar de onderwerpen waar u over schreef, hoe bepaalde u als journalist bijvoorbeeld over welke onderwerpen u wel en over welke onderwerpen u niet schreef?

De heer **Herderscheê**:

Dat opper je in een ochtendoverleg. Je zegt wat je voorbij ziet komen en wat je hoort van contacten, en dan weeg je dat in de groep af. Het is nou niet bepaald een centraal geleide economie waarin je van bovenaf opdrachten krijgt. Het is vooral zelf met ideeën komen, of anderen horen dingen en dan is de vraag: moeten we daar wat mee?

De heer **Aartsen**:

Hoe werd dat afgewogen? Hoe gaat zo iets?

De heer **Herderscheê**:

Ja, hoe wordt dat afgewogen? "Ik heb gehoord dat er weer een commissie arbeidsongeschiktheidsverzekeringen komt; moeten we daar nu wat mee?" Of "het nabestaandenpensioen is een probleem, er zijn zo veel verschillende regelingen; zal ik daar eens in duiken?" Dat soort overleg.

De heer **Aartsen**:

Wat zijn afwegingen die dan gedeeld worden om iets wel te doen of niet te doen? Wat zijn dan belangrijke argumenten?

De heer **Herderscheê**:

Ja ... Het is nou niet zo dat er wordt afgekruist, zo van "dit is te licht" of "dit is te zwaar", maar het is meer ... Ja, meestal gaat iedereen aan de slag met wat hij voordraagt.

De heer **Aartsen**:

Ja, maar wordt er ook gekeken naar wat voor onderwerpen belangrijk zijn op de politieke agenda of in de samenleving?

De heer **Herderscheê**:

Ja, tuurlijk. Ja.

De heer **Aartsen**:

Ik ben heel benieuwd naar het afwegingskader van een journalist in uw geval. Ik ben heel benieuwd naar hoe dat werkt in zo'n redactie, wat wel en wat niet belangrijk is.

De heer **Herderscheê**:

Ja, dat is gaandeweg in zo'n discussie. Maar als je jaren met elkaar werkt, dan heb je ook een soort gevoel — dat zal in een fractie niet anders zijn — voor welke dingen komen bovendien.

De heer **Aartsen**:

Kunt u dat gevoel iets van kleuring geven? Hoe werkt dat gevoel?

De heer **Herderscheê**:

Nou ja, om even bij het onderwerp van jullie enquête te komen ... Kijk, we zijn — ik had er laatst een term voor bedacht — allemaal kinderen van de tijdgeest. Als je nu naar fraude kijkt, hebben we daar allemaal een beeld van. De laatste 20, 30 jaar lijkt sociale zekerheid synoniem geworden te zijn met fraude. Als het over sociale zekerheid gaat, gaat het over fraude. Dat was ooit heel anders. Toen de AOW werd ingesteld in '56 en de eerste uitkeringen werden uitbetaald — dat was de tijd van "zuinigheid met vlijt bouwt huizen als kastelen" — waren er mensen, ouderen, 65-plussers, die voor het eerst een uitkering kregen en daar zuinig mee deden, want gratis geld van de overheid was toch eigenlijk onbestaanbaar. Die hielden geld over en wouden dat terugstorten. Ja, niet allemaal, maar ze waren er. Dat was een beetje de mentaliteit toen. In '65 kwam de bijstand van Klompé. Zij zei: het moet een fatsoenlijke uitkering zijn voor de mensen die door het ijs gezakt zijn; een bloemetje op tafel of een cadeautje voor het nichtje dat jarig is moet kunnen. En weet je wat? In die bijstandswet zat geen vermogenstoets. Er zat geen fraudetoets in tegen misbruik. Want ja, wie zou het in zijn bolle hoofd halen om misbruik te maken van een regeling voor de allerarmsten en de nooddriftigen? Als je dan nu kijkt hoe de klepel is doorgeslagen ... Het kabinet stelt een regeling van €30.000 beschikbaar voor slachtoffers van het toeslagenschandaal en dan zijn er dus mensen, tientallen, honderden, die zich melden voor die 30 mille, terwijl ze er helemaal niks mee te maken hebben en sommigen niet eens kinderen hebben. Ik bedoel, waar is dan de ...

De heer **Aartsen**:

We gaan zo met u naar het onderwerpje van de inhoud van een aantal zaken. Dan ga ik nog even met u terug naar het onderwerp, namelijk hoe

een afwegingsproces op een redactie plaatsvindt. Wat was bijvoorbeeld een doorslaggevend argument om een stuk wel of niet te plaatsen in een krant? Wat is dan een doorslaggevend argument?

De heer **Herderscheê**:

Zoals ik actief was, was dat "is dit nieuws?" en "heeft dit een bredere werking?" Dus als Carola Schouten aankondigt om de Participatiewet, de bijstandsregels, te gaan versoepelen en aankondigt dat giften van €1.200 per jaar moeten kunnen, dan is dat nieuws, omdat de pendule dan de andere kant opgaat ten opzichte van het snoeiharde beleid van de afgelopen jaren, waarbij sociale diensten echt marsorders kregen, zo van "gij zult dit" en "gij zult dat", waar geen enkele speelruimte in zat. Nu krijgen sociale diensten iets meer speelruimte. Er zullen nog heel wat wetswijzigingen nodig zijn, maar in eerste aanzet is de versoepeling ingezet.

De heer **Aartsen**:

Stond u ook stil bij het effect van uw berichtgeving in de samenleving, bij wat er gebeurde als u een stuk publiceerde?

De heer **Herderscheê**:

Ja, uiteraard. Nou ja, "stilstaan bij" ... Je bent het doorgeefluik voor wat het kabinet van plan is, voor wat gebeurt er of ... Snap je? Wij als Volkskrant, of althans, hier in Den Haag, probeerden onbevooroordeeld daarover te berichten. Althans, dat deed ik. Dat deed ik niet in de zin van "dit is goed" of "dit is slecht" — daar heb je een commentaar voor, wat mij betreft — maar in de zin van "wat zijn ze van plan?" en "wat is het idee erachter?"

De heer **Aartsen**:

Maar als u een stuk plaatste, kan ik me voorstellen dat dat nieuws ook een bepaald effect met zich mee kon brengen in de samenleving en dat er verder over werd gesproken in de samenleving.

De heer **Herderscheê**:

Nou ja, neem bijvoorbeeld die versoepelingen die Schouten dan aankondigde of deels heeft doorgevoerd voor de bijstand. Dat heeft een effect. Maar dat is ook zo als het gaat over het niet-gebruik van uitkeringen.

De heer **Aartsen**:

Maar het artikel zelf dat u kan publiceren, kan natuurlijk ook een effect hebben. Dat hebben we vaak gezien bij de fraudeonthullingen, bijvoorbeeld. Daar komen we zo nog over te spreken.

De heer **Herderscheê**:

Ja, maar in z'n algemeenheid lijkt het wel alsof er dus de afgelopen 20, 30 jaar alleen maar over fraude met sociale zekerheid bericht wordt, terwijl het vroeger als een verworvenheid werd gezien; dat is wat ik over de AOW of de bijstand zei. Dat er nu alleen nog maar over fraude bericht wordt, begon begin jaren negentig echt, toen Arie van der Zwan, een PvdA-coryfee, met rapporten kwam over misbruik van de bijstand in Groningen en Rotterdam. Dat was echt een soort eyeopener. Daarna heeft de Rekenkamer dat nog eens dunnetjes overgedaan. Die kwam met dezelfde conclusies. Kijk, in de jaren tachtig waren er gemeentes die tandenborstels gingen tellen bij dames die uit de echt waren gescheiden om te kijken of ze niet structureel samenwoonden met een meneer, maar dat was gemeentelijk beleid. Maar vanaf de jaren negentig, '96, kwamen Melkert en Linschoten met de eerste wet over boetes en maatregelen in de sociale zekerheid. Zo heette dat. Dat was de eerste fraude- of misbruikaanpak. Sindsdien lijkt het wel alleen maar te gaan over ... Terwijl je, als je in jaarverslagen van UWV of SVB kijkt naar de verkeerd uitgekeerde uitkeringen of fouten, ziet dat die echt een fractie van het geheel zijn.

De heer **Aartsen**:

Ik wil toch nog even terug naar de rol van de journalistiek en vooral naar het effect dat een publicatie kan hebben. Was u zich ervan bewust dat het ook een effect had op de politiek of in de samenleving als u iets plaatste?

De heer **Herderscheê**:

Nou ja, terugkijkend heb ik wel het idee dat juist door al die berichtgeving over fraude, terwijl het over relatief kleine groepjes gaat of relatief kleine, maar nog steeds grote, bedragen op het geheel ... Kijk naar die Bulgarenfraude ...

De heer **Aartsen**:

Ja, daar gaan we het zo nog over hebben.

De heer **Herderscheê**:

Die fraude ging om een relatief klein bedrag op de hele grote pot van toeslagen. Het ging om een relatief kleine groep, maar dat heeft enorm het beeld bepaald dat het heel simpel is om met toeslagen te frauderen. En dan gaan jullie ... Sorry, dan gaat de Tweede Kamer, het parlement, daar een kanon op richten met de fraudeaanpak, die dus over alle toeslagenontvangers ... Nou ja, dan kom je dus bij de schandalen waar we nu mee zitten.

De heer **Aartsen**:

Heeft u of uw redactie weleens gereflecteerd op het effect van bijvoorbeeld dit soort berichtgeving? Wordt daarover gesproken?

De heer **Herderscheê**:

Nou, niet in dagelijkse zin. Nee, meer ...

De heer **Aartsen**:

Niet in dagelijkse zin.

De heer **Herderscheê**:

Kijk, je zit ook in een dagritme met dagnoteringen. Nu is het sinds de zomer ook nogal hectisch hier in Den Haag, met "wat gebeurt er?" en "wat worden de nieuwe verhoudingen?" Dus dat is dan sfeerbepalend, terwijl ...

De heer **Aartsen**:

Maar zijn er momenten op een redactie waarop er wordt stilgestaan en gereflecteerd op dit soort onthullingen of berichtgeving?

De heer **Herderscheê**:

Nou, te weinig.

De heer **Aartsen**:

Te weinig.

De heer **Herderscheê**:

Ja, omdat je dus doorgaat in het dagritme. Elke dag heeft z'n nieuwe ...

De heer **Aartsen**:

Als ik u goed samenvat, dan zegt u eigenlijk: als ik terugkijk hebben we op redacties te weinig stilgestaan bij hoe dit soort onthullingen of berichtgeving zich heeft ontwikkeld.

De heer **Herderscheê**:

Ik weet niet hoe het op andere redacties gaat, maar ik kan me eigenlijk niet direct voorstellen dat dat veel anders ging. Nee. Je hebt geen heidagen. Er is gewoon geen tijd. Elke dag moet er bericht worden.

De heer **Aartsen**:

Misschien even in het verlengde daarvan: we hebben natuurlijk de afgelopen

30 jaar ook de opkomst gezien van het internet en sociale media. Hebben die een invloed gehad op de manier van berichtgeving?

De heer **Herderscheê**:

Ja, enorm. Vroeger had je alleen één keer in de 24 uur een krant, als het meezat. Het FD verscheen op maandag jarenlang nog niet. Dat was de outlet. Dan had je een deadline en daarna ging je door naar de volgende krant. Nu is internet er 24 uur per dag. Jullie krijgen recensies in je mail, maar wij krijgen ze ook. Op stukjes die op internet of Twitter of waar dan ook doorgezet worden, krijg je ook meteen reacties. Dat kan heel nuttig zijn. Journalisten zijn niet heilig en onfeilbaar. Je kunt soms iets heel anders lezen dan wat je bedoeld hebt op te schrijven, terwijl er toch hetzelfde staat.

De heer **Aartsen**:

Welk effect heeft dat gehad op hoe journalisten bij bijvoorbeeld kranten schrijven?

De heer **Herderscheê**:

Het tempo ligt veel hoger. Het gaat 24 uur per dag door als je niet uitkijkt. Aan de andere kant heeft het ook waanzinnige voordelen. Ik weet nog dat ik begin jaren negentig een koerier in Den Haag een plastic zak uit een prullenbak heb laten halen en daar een dijk van een verhaal mee kon maken, terwijl je nu via wat anonieme mailadressen van alles kunt doorsturen. Dus dat maakt het ook een stuk simpeler. De communicatie is heel anders.

De heer **Aartsen**:

Tot slot. Bij het verhoor gisteren zei de heer Van Atteveldt ook dat door de versplintering van de media, waaronder dus ook sociale media, de nadruk meer lag op de taken informeren en ook een stukje vermaak, en wat minder op de waakhondfunctie van media. Herkent u dat?

De heer **Herderscheê**:

Nou, nee. RTL en Trouw hebben toch fantastisch werk verricht met het toeslagenschandaal? Daar zit je dan als "concurrerend" medium een beetje jaloers naar te kijken, want zij hebben contacten waar wij niet bij konden komen. Ze konden daardoor dingen berichten waar wij niet de vinger op konden leggen. Dus die waakhondfunctie is er wel degelijk, alleen moet je weten waar het over gaat. Je moet dus, zeg maar, de techniek van de toeslagen begrijpen, wat zij dus konden, en je moet contacten hebben achter

de schermen die weten hoe het uitgevoerd wordt. Dan kun je dit soort dingen bij elkaar leggen.

De heer **Aartsen**:

Was er voldoende tijd voor om dat te doen?

De heer **Herderscheê**:

Zij hebben zich daar dus vol op gestort en zij hebben daar goed werk verricht. Als je daar als concurrerend medium wordt ... — nou, "voorgelogen" is wat ... — maar je krijgt er geen vinger achter, dan zit je ook met de afwe... Kijk, we zijn echt niet te lullig om op te schrijven "RTL en Trouw berichten dit", maar je wil wel weten dat het klopt. Als zelfs daar verhullend over wordt gedaan door ministeries of uitvoerders, dan zit je wel met een probleem.

De heer **Aartsen**:

Want daar had u last van?

De heer **Herderscheê**:

Ik heb daar persoonlijk niet over geschreven, maar dat is wel de indruk die ik daaraan overgehouden heb.

De heer **Aartsen**:

Helder. Ik zou graag het woord willen geven aan mijn collega Azarkan.

De heer **Azarkan**:

Dank. Meneer Herderscheê, wij willen het met u hebben over de rol van de media in de sociale zekerheid. U had daar al een aantal dingen over gezegd. U heeft de afgelopen 30 jaar veel geschreven over sociale zekerheid. Kunt u nog eens goed schetsen welke belangrijke ontwikkelingen er in de afgelopen 30 jaar hebben plaatsgevonden ten aanzien van de sociale zekerheid?

De heer **Herderscheê**:

Als je dan met name bij de bijstand kijkt, had je die rapporten van Van der Zwan en de Rekenkamer over fraude en misbruik. Toen kwam de wet boeten en maatregelen van Melkert en Linschoten in '96. Daarna is de uitvoering van de bijstand volledig naar de gemeentes gegaan. Die deden de uitvoering al, maar gooiden tot die tijd de rekening naar Den Haag. Dat is stapsgewijs veranderd eind jaren negentig. In 2006 zijn ze helemaal verantwoordelijk geworden en kregen ze een uitkeringsbudget en een re-integratiebudget. Maar daarmee kregen ze dus ook een belang, een "incentive" zoals dat dan blijkbaar heet, om mensen de bijstand uit te knuppelen. Misschien kunt u

zich dat schandaal in Tilburg nog herinneren, waarbij mensen uit de bijstand aan het werk werden gezet om treinstellen schoon te krabben waar chroom-6 in bleek te zitten, dat kankerverwekkend is. Nou, daar zijn ook allemaal mooie rapporten over geschreven. Andere gemeentes gingen op andere manieren mensen ... Dat was bedoeld om mensen arbeidsritme en arbeidsethos bij te brengen. Dat beleid ging eigenlijk van kwaad tot erger. Toen die rapporten over de bijstand verschenen, dachten jullie politici: goh, als het zo'n puinhoop is bij de bijstand, dan zal het ook wel een puinhoop zijn bij de werknemersverzekeringen. Toen is er een enquête geweest over de uitvoering werknemersverzekeringen. Dat werd dan tot toe gedaan door sociale partners, vakbeweging en werkgevers. Dat is genationaliseerd en UWV geworden. Daar gingen ook verhalen over, bijvoorbeeld hypotheekfraude. Als je rond je 30ste arbeidsongeschikt werd, dan kon je levenslang een uitkering krijgen op basis van het inkomen dat je dan verdiende. Toen waren er nog geen herkeuringen. De uitvoering van de WAO is ook een stuk strenger geworden sinds 2006. Je krijgt niet zomaar meer een uitkering als je arbeidsongeschikt wordt. Zoals ik net zei: daar komt dus weer een nieuwe commissie over. Maar vooral in de bijstand is het beleid echt snoeihard geworden, ook met de suggestie dat als er iets verkeerd is geweest in de inlichtingenplicht — je moet allemaal verantwoording afleggen over je inkomen en je uitgaven — je dan de uitkering moet terugbetalen plus een boete van 100%. Dat is voor mensen aan de onderkant vaak echt heel veel geld.

Maar je krijgt dus ook verhalen over — wat ik zelf altijd een fijnzinnige vind — het huis in het buitenland. Mensen met een migratieachtergrond blijken dan een huis in Marokko of Turkije te hebben. Er zit dus een hele afdeling van de gemeente op die gaat controleren of mensen nog per ongeluk bezit in het buitenland hebben. Dat blijkt vaak te gaan om een deelname in een appartementencomplex van de grote familie, dus met alle ooms en tantes, achterooms. Dat is niet te verkopen. Maar als blijkt dat ze daar een aandeel in hebben, dan kunnen deze mensen ermee geconfronteerd worden dat ze de uitkering moeten terugbetalen en 100% boete. Maar ze kunnen niet van dat bezit af, want dat zit in dat grote conglomeraat van de familie. Wat dan gebeurt, is het volgende. Van Ark heeft daar als minister nog een wetje voor gemaakt, dat trouwens ingetrokken is. Die mensen hebben dus geen geld en kunnen er ook niet aan komen, want dat appartement kan niet verkocht worden. Ze hebben dus een enorme schuld bij de gemeente. Dat appartement wordt dan getaxeerd. Het is veel minder dan die schuld en wordt ervan afgetrokken. Dan zouden ze via de draaideur alsnog weer bijstand kunnen krijgen, want ze hebben een enorme schuld bij de

gemeente, maar ze hebben ondertussen ook nog dat huis. Als ik het goed begrijp, is nu de praktijk dat de bijstand dan wordt voortgezet, maar als voorschot. In wezen verandert er niks. Maar het beeld is dan dat er op grote schaal mensen met een huis in het buitenland zitten. Nou, het gaat om tientallen, maar ondertussen is er dus wel een heel apparaat opgetuigd dat dit soort bezit probeert op te sporen. Maar het is wel heel bepalend in de beeldvorming, "je zit in de bijstand met een huis in het buitenland", terwijl dat dus in de praktijk, in de uitvoering, ook weer dilemma's met zich meebrengt.

De heer **Azarkan**:

U schetste ook al in het gesprek met collega Aartsen het beeld dat in '96 de boetemaatregelen werden geïntroduceerd. Dat is strenger geworden in 2012. U gaf aan dat de afgelopen twintig jaar de berichtgeving over de sociale zekerheid eigenlijk synoniem lijkt met fraude.

De heer **Herderscheê**:

Nou, de berichtgeving, maar ook meer de beeldvorming. Het wordt dus niet meer als een verworvenheid gezien dat wij in staat zijn om mensen die door het ijs zijn gezakt, een inkomen te verschaffen waarmee ze een menswaardig bestaan kunnen leiden. Nee, het zijn profiteurs. Dan komt er ook nog het beeld bij dat degenen die in de bijstand zitten, op dit moment voor bijna twee derde mensen met een migratieachtergrond zijn. Dan kun je zeggen: dat zijn allemaal gelukszoekers en profiteurs. Maar het zijn voor een heel groot deel statushouders, die hier jarenlang in de procedure hebben gezeten en niks mochten, die niet mochten werken, en dan eruit komen. Diploma's worden niet erkend. Die waren de afgelopen tien jaar aan de goden overgeleverd, want ze moesten zelf voor hun inburgering zorgen. Ja, er zijn dus allemaal malafide bureautjes die daar weer misbruik van maken. Nu is het weer een taak van de gemeente. Dan zou je denken: neem die mensen bij de hand, zorg voor hun inburgering, zorg dat ze hier in een land waar ze van toeten noch blazen weten en geen hond kennen, op de rails komen. Snap je? Zo kun je het beeld van mensen in de bijstand — "het zijn allemaal allochtonen"; sorry, "mensen met een migratieachtergrond" heet dat tegenwoordig — dus op twee manieren benaderen.

De heer **Azarkan**:

Wat de commissie interesseert, is: als dat het beeld en de beeldvorming zijn van de afgelopen twintig jaar, welke rol spelen de media daar dan bij?

De heer **Herderscheê**:

Een grote. Als je bericht over mensen in de bijstand met een huis in het buitenland, dan is het: "O, er zitten allemaal ..." Snap je? Of neem de Bulgarenfraude, waar we het de vorige keer over hadden. Dan lijkt het alsof het over alle Bulgaren gaat. Ja, natuurlijk niet. Dat is een groep Bulgaren die dat heeft uitgevonden, van: goh, als je in Bulgarije zit, kun je nog steeds allemaal toeslagen cashen. Zo'n term wordt dan in de wereld gezet door ... Ik geloof dat het KRO Brandpunt was die dat op het spoor was gekomen. Mooi werk. Maar dan is dat een etiket dat er één keer opgeplakt is. Dan kun je dat met allemaal politiek correcte termen, wat we dan in mijn sector "ambtenarenporno" noemen, proberen anders neer te zetten, maar dat bekt niet. Dat heet dan één keer "Bulgarenfraude" en dan moeten mensen er ook maar doorheen kijken dat echt niet alle Bulgaren fraude plegen.

De heer **Azarkan**:

Aan de andere kant schreef u vaak over wat technische onderwerpen, zoals de stelselwijziging sociale zekerheid en de Wet SUWI, die geïntroduceerd werd, waarbij er één loket kwam voor mensen die werk zochten en mensen die een uitkering kregen. Hoe werden dergelijke, wat technische, artikelen van u gewaardeerd?

De heer **Herderscheê**:

Neem bijvoorbeeld de nationalisatie van de GAK'en. Het GAK was de grootste uitvoerder van werknemersverzekeringen. Dat werd toen genationaliseerd tot UWV. Dat was eigenlijk een deal van Klaas de Vries en Hans Hoogervorst in Kok II, of "Paars II" heette dat toen. Dat was een afruil. De PvdA kreeg de nationale uitvoering van de werknemersverzekeringen, het UWV, en de VVD kreeg de opheffing van de arbeidsbureaus, die we toen nog hadden. Er kwamen allemaal re-integratiebureaus en uitzendbureaus die voortaan de arbeidsbemiddeling zouden doen. Toen kreeg je ook wat ik toen in de krant maar politiek incorrect de "veilingen" van uitkeringsgerechtigden, van WAO'ers en WW'ers, noemde. Het UWV besteedde groepen uitkeringsgerechtigden aan. Uitzendbureaus of bemiddelingsbureaus schreven daarop in om die mensen aan een baan te helpen. Na een paar jaar is die aanbesteding ook weer wegbezuinigd; die doet het UWV voor een deel weer zelf. Maar snap je? Het ging om de ruil. Als ik zo technisch had geschreven "het GAK wordt genationaliseerd", dan had iedereen gedacht: nou, het zal wel. Terwijl, als je schrijft "afruil politiek tussen PvdA en VVD; afruil nationalisatie uitvoering versus privatisering arbeidsbemiddeling", dan is het wat helderder te begrijpen.

De heer **Azarkan**:

Dan lijkt er ook iets van een tegenstelling te zijn.

De heer **Herderscheê**:

Ja.

De heer **Azarkan**:

Geeft u nou aan dat u als u dat zo doet, terwijl het eigenlijk een vrij technisch onderwerp is en het ook "nationalisatie van het GAK" had kunnen heten, het publiek dan denkt: hé, daar is iets wat we moeten lezen?

De heer **Herderscheê**:

Ja, dat bekt lekkerder. Hoe een conflict dat beslecht wordt of een ideologisch verschil van visie ... Natuurlijk had de PvdA de arbeidsbemiddeling liever ook publiek gehouden, maar ja, het is het een of het ander. "Dan kiezen we voor die nationale uitvoering werknemersverzekeringen en dan krijgt de VVD de privatisering van de arbeidsbemiddeling."

De heer **Azarkan**:

En als we dan kijken naar de verhouding tussen aandacht vanuit het publiek voor de wat technische kant in relatie tot als er over fraude wordt geschreven, wat ziet u daar dan voor verschil?

De heer **Herderscheê**:

De incidenten zijn leuker en worden al snel beeldbepalend. Als je daar te lang mee doorgaat, wat we voor mijn gevoel hebben gedaan, dan wordt sociale zekerheid synoniem voor fraude. Dan worden het profiteurs, terwijl je het juist als een verworvenheid kunt zien. Zo is het begonnen.

De heer **Azarkan**:

Geeft u dan aan dat er te lang over één incident wordt bericht?

De heer **Herderscheê**:

Nee, dat er te veel naar incidenten wordt gezocht, dat er te veel incidenten worden gevonden of aangedragen, terwijl de context daarbij ook nog te weinig een rol speelt. Bij die Bulgarenfraude is jarenlang niet gezegd wat dat bedrag op het totaal was, dus dat het eigenlijk maar om peanuts ging, dat het maar een heel klein groepje was en dat dat bedrag voor het grootste deel binnen een jaar alweer terug was gekomen uit Bulgarije. Snap je? Het was verschrikkelijk natuurlijk. Het ging om een enorm bedrag als je het in geld uitdrukt, maar op het totaal was het niks. Het ging om 800 of 900

mensen, geloof ik. Hoeveel mensen krijgen een toeslag? Een paar miljoen in Nederland. Dus eigenlijk moet je dat soort incidenten ook in het grotere geheel zien. Nou, lees het jaarverslag van het UWV; fraude en misbruik zijn een procentpunt per jaar, geloof ik. Daar kun je ook tegen afzetten wat al die controles kosten die je daartegenover zet. Dat zijn allemaal werkgelegenheidsprojecten. Natuurlijk moet je controleren. Als je dat afzet tegen het beeld dat sociale zekerheid fraude is dan ... Maar je moet er wel over berichten. Tuurlijk. Je kunt de krant moeilijk openen met: goh, wat hebben we toch geweldige uitkeringen in dit land!

De heer **Azarkan**:
Dat kan niet meer?

De heer **Herderscheê**:
Het hele beeld rond ... De AOW was in het begin een grote verworvenheid. Die 65 jaar stond in marmer gebeiteld. We weten nu toch ook wel dat dat in de jaren 50 ... Dat was een idee van Bismarck. We weten dat we nu fysiek en mentaal wat anders in het leven staan en wat ouder worden dan in de jaren van Bismarck.

De heer **Azarkan**:
Toch tot slot, meneer Herderscheê, waarom kan dat nu niet meer? Waarom kan iemand nu niet meer opschrijven: het is eigenlijk wel fijn dat we een systeem hebben waar zwakkere mensen op terug kunnen vallen als ze het nodig hebben? Waarom kan dat eigenlijk niet meer?

De heer **Herderscheê**:
Ja, goed nieuws is geen nieuws. Is dat het?

De heer **Azarkan**:
Ik geef het woord aan de heer Aartsen. Dank.

De heer **Aartsen**:
Dank. Ik wil het nog met u hebben over de invloed van de politiek op de media en van de media op de politiek. Gisteren noemden de hoogleraren dat de "tango" tussen de politiek en de media. Beide hebben elkaar nodig, zeiden zij. Beide kunnen elkaar beïnvloeden. Beide reageren op elkaar. De vraag is altijd wie van de twee de leiding heeft in zo'n dans. Dat waren de woorden van gisteren. Als we inzoomen op de sociale zekerheid, zou u dan iets kunnen zeggen over hoe de politiek, het politieke debat, van invloed is geweest op de manier waarop media schreven over de sociale zekerheid?

De heer **Herderscheê**:

Oef. Nou ja, kijk, heel lang geleden had Hans Wiegel het als fractieleider van de VVD regelmatig over misbruik van de sociale zekerheid. Pas in de jaren negentig werd dat een algemeen punt. Het is ook wel markant dat Van der Zwan, erkend PvdA'er, met zijn rapporten en Melkert van de PvdA en Linschoten van de VVD met die maatregelen kwamen, maar ja ... Ehm ... Sorry, ik ben even de ...

De heer **Aartsen**:

Of hoe politici spreken over sociale zekerheid effect heeft op hoe media daar vervolgens over berichten.

De heer **Herderscheê**:

Nou ja, sinds Melkert en Linschoten is het fraude... Alle politieke partijen vinden dat misbruik of fraude het draagvlak onder de sociale zekerheid ondergraaft, maar het lijkt wel alsof het fraudeverhaal deze eeuw een VVD-verhaal is geworden en dat andere partijen daar wat tegenwicht aan proberen te geven, maar dat dat door die schandalen weinig weerklank vindt. Er is een klimaat ontstaan van: een snoeiharde aanpak is nodig om misbruik, fraude en creatief gebruik, hoe je het allemaal noemen wil, tegen te gaan. Dat geldt ook de werkgevers die met de arbeidsmigranten sollen door ze op een verschrikkelijke aan het werk te zetten en uit te buiten.

De heer **Aartsen**:

Heeft u weleens gemerkt dat als er in de politiek op een bepaalde manier over groepen wordt gesproken, bijvoorbeeld uitkeringsgerechtigden, journalisten dat vervolgens overnemen?

De heer **Herderscheê**:

Nou ja, "overnemen" ... Je bericht erover. Als de PVV, Geert Wilders, het heeft over een "Polenmeldpunt", dan is het onontkoombaar om daarover te berichten. Maar het zit 'm ook in de samenstelling van de mensen in de bijstand. Die kun je zien als profiteurs, maar je kunt het ook zien als een gevolg van te veel bij die mensen zelf neerleggen in het kader van het "doenvermogen": ze zijn hier gekomen, dus ze kunnen zelf ook wel hun weg vinden hier. Maar ze komen in een maatschappij die ze niet kennen met verhoudingen die ze niet kennen. Snap je? Daar kun je ook al twee kanten in benadrukken.

De heer **Aartsen**:

Als u nu kijkt naar de sociale zekerheid en de manier waarop destijds over

bepaalde groepen werd gesproken — dan gaan we weer even terug naar die tango waar gisteren ook over gesproken werd — heeft u dan het idee dat de politiek leidend is geweest in de wijze waarop erover werd gesproken en bericht, of dat de journalistiek dat was?

De heer **Herderscheê**:

De politiek is leidend in de zin van het agenderen ...

De heer **Aartsen**:

En de manier waarop erover werd gesproken?

De heer **Herderscheê**:

Ja. De PVV heeft daar lang het voortouw in gehad met kretologie als "Polenmeldpunt" door vooral de nadelen en het misbruik aan de kaak te stellen. Dat ging ook over groepen. Zeg maar: mensen met een migratieachtergrond die ervan gebruikmaken. "Gelukszoekers", dat soort terminologie. Ja, ik denk wel dat de politiek leidend is geweest in het sfeer maken. En je ontkomt er als journalist niet aan om over dat soort dingen te berichten.

De heer **Aartsen**:

Wordt er door journalisten voldoende tegen die stroom ingegaan?

De heer **Herderscheê**:

Sorry?

De heer **Aartsen**:

Wordt er door journalisten of de media voldoende tegen die stroom ingegaan? Wordt daar een beeld tegenover gezet of is de politiek daar weer leidend?

De heer **Herderscheê**:

Nou ja, "tegen ingaan" ... Ik beschouwde mijzelf niet als deelnemer aan het maatschappelijk discours. Ik probeerde onbevooroordeeld daarover te berichten in de zin van: dit vindt de VVD, dit vindt de SP, dit vindt de Partij voor de Dieren. Snap je? Het is niet zo dat ik daar zelf een boodschap over of een visie op heb. Natuurlijk heb ik die wel, maar die probeer ik daarbij weg te houden, want ik bericht over wat zich hier voordoet. Voor een mening van de krant hebben we een commentaar wat mij betreft. Sinds de val van het kabinet gaat het over de gezinshereniging. Dat kun je afpellen naar migratie en de aantallen kinderen waar het dan om gaat als nareizigers, en dat

gebeurt hier ook. Snap je? Je kunt een beeld neerzetten van de hele arbeidsmigratie als in: ze overspoelen ons land. Maar als je het afpelt, dan komt het grootste deel hier van binnen de Unie om te werken en om weer terug te gaan. Maar het beeld, de sfeer, wordt door de politiek bepaald. Is dat aan een krant? Nee, daar heb je opiniebladen en commentaren bij kranten voor. In analyses kun je de context geven of afpellen dat iets niet klopt.

De heer **Aartsen**:

U zei net: ik zie mijzelf als een beschouwer daarvan. Dus als de politiek een bepaalde sfeer neerzet, dan neemt u die automatisch over?

De heer **Herderscheê**:

Nou, niet over, maar dan bericht je daarover. Voor de mening van de krant heb je een commentaar en voor de context heb je een analyse of een duiding. Maar als meneer Aartsen iets roept, dan brengen we dat zo van: meneer Aartsen zegt huppeldepup. In een duiding kun je dan aangeven: meneer Aartsen vergeet de helft van het verhaal bij zijn visie. En in commentaren zeg je dan "meneer Aartsen slaat de plank mis" of "hij slaat de spijker op de kop".

De heer **Aartsen**:

U heeft het al aangestipt, maar ik wil graag met u naar wat in de media de "Bulgarenfraude" is gaan heten. Daar werd over bericht in april 2013 door RTL Nieuws en daarna ook door Brandpunt. Dat ging over Bulgaren in Nederland die via nepadressen op grote schaal zorg- en huurtoeslag aanvroegen. De media pakten daar groot bij uit en noemden dat de "Bulgarenfraude". U zei het net zelf al: de werkelijkheid lag iets genuanceerder. Het was een groep criminelen die mensen in Bulgarije ronselden, naar Nederland brachten en inschreven op een adres. Vervolgens vroegen zij een burgerservicenummer aan, openden ze een bankrekening, waarna die criminelen een deel van de huur- en zorgtoeslag aanvroegen en incasseerden. Dit stond los van Bulgarije; dat was de manier waarop dat werd gedaan. Ook daarna bleek de omvang van de fraude substantieel kleiner dan in eerste instantie werd bericht. Kunt u eens omschrijven welke invloed het gebruik van dit soort woorden maar ook de berichtgeving heeft gehad op de rest van het discours ten aanzien van fraude in de sociale zekerheid?

De heer **Herderscheê**:

Pff. Ja, dat vind ik een lastige. Ik was meer een deelnemer aan het proces,

dus misschien kun je dat beter vragen aan iemand op afstand die daarnaar gekeken heeft.

De heer **Aartsen**:

En als u terugblijkt vanuit uw huidige positie, uw jarenlange ervaring in de journalistiek?

De heer **Herderscheê**:

Nee, natuurlijk heeft dat een belangrijke rol gespeeld. Wij hebben later wel bericht dat het kleiner was dan gedacht, dat het bedrag voor een groot deel weer terug was gekomen en dat het ook niet dé Bulgaren betrof maar een groepje. Maar goed, daarmee lijkt het ook weer alsof je het kleiner maakt dan het was en alsof het ... Tja ... Nou, ik vind dat een lastige. Ik doe graag aan zelfkastijding, maar hier zie ik 'm nog niet.

De heer **Aartsen**:

Dat is niet het doel van de vraag. Haha. Ik probeer er vooral achter te komen en voeling te krijgen bij wat het effect is van die manieren van schrijven over een incident op de rest van het discours. U kent het discours goed.

De heer **Herderscheê**:

Nou ja, door een reeks incidenten krijg je de gevolgtrekking: sociale zekerheid is fraude. Dan heb je de zzp-fraude en dan heb je de Polenfraude en dan komt daar weer ... Snap je? Dat is dus een reeks incidenten, maar het blijven incidenten. Die zijn niet illustratief voor het stelsel dat we hier als verworvenheid zouden moeten koesteren naar mijn idee.

De heer **Aartsen**:

Zag u nog dat er een wisselwerking was tussen de politiek en de media in alles wat er rondom die onthullingen plaatsvond?

De heer **Herderscheê**:

"Wisselwerking"?

De heer **Aartsen**:

Reageerde de een op de ander en andersom?

De heer **Herderscheê**:

Ja, natuurlijk. De hele Kamer is één groot reactievat. De een vindt dit en de ander vindt dat. Op rechts, als je dat nog zo mag noemen, is het algemene

beeld dat fraude veel te makkelijk is en dat misbruik snoeihard bestraft moet worden. Nou, dat weten we nu. En op links wordt misschien iets te makkelijk gedacht dat de mens goed is, maar de mens is ook tot het kwade geneigd. Als we nu dingen gaan versoepelen in de Participatiewet of de bijstand, dan gaat de pendule weer de andere kant op: van snoeiharde aanpak naar wat lankmoedigheid. Maar over vijf jaar zit je misschien weer met het tegendeel in die zin dat de rechtsongelijkheid toeneemt en dat bepaalde mensen het wel erg makkelijk hebben. De mens is goed, maar tot het kwade geneigd.

De heer **Aartsen**:

Merkte u nog dat de berichtgeving over de incidenten politici ook stuurde, een bepaalde richting op dreef?

De heer **Herderscheê**:

Daar is die snoeiharde aanpak het gevolg van. Het was toch een beetje van Kamp en ... God, hoe heette die nou ook alweer, op Sociale Zaken? Dat werd uiteindelijk nog door Rutte II aangenomen.

De heer **Aartsen**:

U zei eerder al dat als er politieke spanning is, iets interessanter is om op te schrijven. Was dat bij de casussen waar we het over hadden ook van belang? Op het moment dat een staatssecretaris onder druk komt te staan, wordt dat dan iets om vervolgens weer meer over te rapporteren?

De heer **Herderscheê**:

Nou, wat mij meer fascineerde, was het volgende. Frans Weekers was in 2013-2014 op Financiën verantwoordelijk voor de toeslagen. Toen had je die Bulgarenfraude. Nou wil de ironie dat Weekers en de VVD tegen de Awir, de wet over de toeslagen uit 2006, waren. Daar was hij in 2014 verantwoordelijk voor. Het CDA, dat in 2006 erg voor de toeslagen was en dat heeft geïntroduceerd, eiste toen — dat gebeurde door een bekend Kamerlid op dit moment, een nieuwe partijleider — van Weekers de hardst mogelijke aanpak tegen de fraude met toeslagen. Dat was dus de man die eigenlijk helemaal niks voor die toeslagen voelde, omdat hij het een slecht systeem vond. De Rekenkamer en de Raad van State, twee Hoge Colleges van Staat, hadden er ook nog tegen geadviseerd, maar dat was allemaal weggewoven. Dan denk ik: jongens, sta een beetje voor wat je vond! Het CDA, dat altijd zo vóór was, ging toen de hardste aanpak eisen. Weekers struikelde toen en stapte op, maar dat is in wezen ook ... Kijk eens naar de Ombudsman, die in 2017 met een rapport kwam, dat volgens mij via de Volkskrant naar buiten kwam als spin-off van een verhalenreeks over de

Belastingdienst, die niet functioneerde. Dat was in augustus 2017: duizenden gezinnen in de problemen door de toeslagenaanpak — ik zal even aan zelfkastijding doen.

De heer **Aartsen**:

Dat is niet nodig, maar u maakt een mooi bruggetje naar het volgende onderwerp, waar mijn collega Azarkan u verder over gaat bevragen. Dank u wel.

De heer **Azarkan**:

Dank. We willen het tot slot met u hebben over de rol van de media, specifiek bij het toeslagenschandaal. Dat werd pas vanaf 2018-2019 landelijk echt duidelijk. Toen kreeg het de aandacht. Maar daarvoor waren er al diverse signalen dat er gezinnen via die kinderopvangtoeslag ernstig in de knel kwamen door het handelen van de overheid. Zo publiceerde de Nationale ombudsman daarover al in 2016 en 2017 het rapport, dat "Geen powerplay maar fair play" heette. Dat kwam ergens in september 2017. Kent u deze rapporten?

De heer **Herderscheê**:

Ja.

De heer **Azarkan**:

Zijn ze ook besproken op de redactie?

De heer **Herderscheê**:

Daar hebben we dus danig aan zelfreflectie gedaan. In augustus 2017 hebben we dat rapport als opening van de krant gehad — mooi verhaal. Wat ons achteraf verbijstert, is dat het daarna stil is gevallen. Het was een spin-off van een reeks verhalen van een collega over het disfunctioneren van de Belastingdienst. Het was augustus, dus vakantietijd, wat eigenlijk een argument zou kunnen zijn om er juist wel mee aan de slag te zijn gegaan, maar het is ook in de politiek stilgevallen. Het is gewoon ergens in een la verdwenen. Kijk, het wonderlijke is dit. Stel dat een toeslagenouder naar een van ons op de redactie toe was gekomen en had gezegd: ik zit nu zo in de shit. Dan had je gedacht: is dit een incident of is hier echt wat aan de hand? Dan was je een tijd bezig geweest om uit te zoeken dat het zo'n omvang had. En nu zei de Ombudsman dat het duizenden gezinnen waren.

Het was geen moeite geweest voor ons als Volkskrant of voor een van de andere media, die het ook niet gedaan hebben, om naar de Ombudsman te

stappen en te zeggen: doe maar een paar van die gezinnen. Daar staat dan het stempel op van de Ombudsman dat het inderdaad écht iets is. Maar ik weet het niet. We hebben het gewoon ... Het is gewoon gemist, door ons, door jullie. Want de Ombudsman is, net als de Rekenkamer, de Raad van State en net als jullie, een Hoog College van Staat, maar de Ombudsman heeft geen doorzettingsmacht. Die komt één keer per jaar bij jullie in de Kamer en doet zijn jaarverslag. Maar zo'n rapport, en zeker zo'n brisant rapport als dat uit augustus 2017, had door ons opgepikt moeten worden. Dat trekken wij ons als Volkskrant aan. Het had ook door jullie opgepikt moeten worden. Dan denk ik: die Ombudsman kan zoiets de wereld ingooien en nog wat proberen ... Zij hebben het ook slecht gedaan, want zij hebben het verder ook niet uitgevent. Maar je zou de Ombudsman dus misschien wat zeggingskracht ... Hij kan de minister geen aanwijzing geven om er wat aan te doen, want dat ligt natuurlijk raar in de verhoudingen. Maar je zou wel kunnen zeggen: de Ombudsman geeft de minister de harde aanbeveling dat die hier iets mee moet. Dan kan de minister alleen, beredeneerd, tegenover de Kamer zeggen: ik zie het echt niet; het is geen probleem. Dan wordt er in de Kamer een vervolg aan gegeven.

Dat zou je ook met de cliëntenraden kunnen doen, die hier toch ook signalen over moeten hebben gekregen. Die zouden ook een soort zeggingskracht bij de Kamer moeten krijgen. Dan is het niet alleen een kwestie van de Ombudsman die een rapport stuurt, zoals ook gebeurt met de Rekenkamer en met de adviezen van de Raad van State, maar dan zit er een coalitie die zegt: dit hebben we afgesproken, dat levert zo veel op in de bezuinigingen in de meerjarenramingen, dus het moet gebeuren en God zegene de greep. Daar moet je in de verhoudingen iets mee doen. Ik heb hier de commissie-Bosman gevolgd, die voor het rapport "Klem tussen balie en beleid" de verhoren deed. Dat ging over wat er misgaat tussen beleid, dat allemaal goed bedoeld is, en de uitvoering aan de balie. Tussen het wetsvoorstel en het ding dat uiteindelijk uit de Eerste Kamer in het Staatsblad komt, zitten nogal wat moties, amendementen en debatten met toezeggingen. Het ding komt er dus vaak anders uit dan het begon. Je moet het ook over de werkbaarheid van dat soort dingen hebben. Maar goed, dat zijn de aanbevelingen van Bosman.

De heer **Azarkan**:

Dat was de TCU, de tijdelijke commissie Uitvoeringsorganisaties. Nou geeft u aan dat het in die zin een bijzonder rapport was, omdat het hard was. De conclusies waren hard. Het tweede deel is dat daar, zoals u eigenlijk zegt, ook echt een aanwijzing in stond, namelijk: ga aan de slag en ga deze

mensen compenseren. Het was uitzonderlijk en het was hard, want het was precies. Eigenlijk zegt u dat alle actoren dat gewoon hebben laten liggen.

De heer **Herderscheê**:

Ja. Ik kan me voorstellen dat RTL en Trouw, die daarna leidend zijn geweest, dat wel als aanleiding hebben gebruikt. Dat weet ik niet, maar ik kan me voorstellen dat het zo is gelopen.

De heer **Azarkan**:

Collega Aartsen had het er ook over: wat zijn dan de overwegingen om zoiets wel of niet door te zetten? Het rapport lag er, de ouders konden benaderd worden, het probleem was helder. En er zat ook nog iets van een conflict in.

De heer **Herderscheê**:

Het spijt me. Er zit geen samenzwering of grotere gedachte achter. Meer spijt, met terugwerkende kracht, de zelfkastijding van: hoe hebben we het kunnen laten gebeuren dat we hier niet mee verder zijn gegaan?

De heer **Azarkan**:

U sprak ook over de rol van de Ombudsman. U gaf aan dat die eigenlijk in een of andere vorm iets meer bevoegdheden zou moeten krijgen. Het is een Hoog College van Staat. Kunt u uitleggen wat dat betekent? Wat is dan de specifieke rol van de Ombudsman?

De heer **Herderscheê**:

De Ombudsman speelt zijn rol naar de bevoegdheden die hij nu heeft. Hij heeft contact met burgers en probeert een oplossing te vinden. Hij maakt ook rapporten over misstanden, zoals toen met de toeslagen, maar meer kan hij niet. Hij heeft geen bevoegdheden en geen, zoals het dan heet, doorzettingsmacht. Hij kan geen knopen doorhakken. Daar zijn jullie voor, daar is het kabinet voor, daar zijn ministers en staatssecretarissen voor. Ja, wat is een Hoog College van Staat? Dat is toch een pikorde in de politieke verhoudingen? In wezen is die gelijk aan jullie, aan de Raad van State en aan de Rekenkamer, maar er zijn ook onderlinge bevoegdheden. Jullie zijn de bovenliggende partij en pakken iets op, of niet. Het kabinet pakt iets op, of niet. De andere drie moeten maar zien wat ermee gebeurt.

De heer **Azarkan**:

Eigenlijk zegt u: de Ombudsman kan goed luisteren naar signalen van burgers en daar een prachtig rapport over schrijven, maar als er geen

meerderheid in de Kamer is die daar iets mee wil, dan gebeurt er gewoon niks mee.

De heer **Herderscheê**:

Nou ja, niet eens een meerderheid: als het, zoals de toeslagen, überhaupt niet opgepikt wordt. Want één Kamerlid — of het nou Omtzigt, Azarkan of Leijten is — kan met zo'n rapport over de toeslagen aan de haal gaan. Of "aan de haal": die kan daar wat mee doen. Onderschat jullie eigen positie niet. Maar als het door niemand gezien wordt omdat iedereen met vakantie is of iedereen, net als de Volkskrant en andere media, een blinde vlek had, dan houdt het op.

De heer **Azarkan**:

Is er, tot slot, ook op de redactie van de Volkskrant gereflecteerd op de gebeurtenissen en de eigen rol daarin?

De heer **Herderscheê**:

Natuurlijk hebben we gezegd: waarom hebben we dit niet ... De weg naar de hel is geplaveid met goede voornemens: de banden met de Ombudsman moeten aangehaald en in Groot-Amsterdam heb je ook een ombudsman, die ook regelmatig met rapporten komt. Je zou ze beter kunnen volgen, maar in de praktijk moet je maar afwachten hoe dat gaat werken.

De heer **Azarkan**:

Echt tot slot: zijn mensen in de politiek, in het kabinet, naar uw inzicht, door de jaren heen anders met adviezen omgegaan? Kreeg dat vroeger meer weging? Had dat meer statuur? Heeft u daar iets in gemerkt?

De heer **Herderscheê**:

In mijn beleving waren de adviezen van de Raad van State bij een wetsvoorstel vroeger veel zwaarder. Het gebeurt nu vaker dat dit ... "voor kennisgeving wordt aangenomen" is wat veel gezegd. En de Rekenkamer ... Een enkele keer is het, als ik het zo mag noemen, politieke opportunisme van de toevallige meerderheid van een coalitie bepalender dan het kijken naar eh ... Deze zomer was er een prachtig ibo, een interdepartementaal beleidsonderzoek — dat is smeerkezerij voor: een rapport van topambtenaren — over de sociale zekerheid. Dat is een prachtig rapport over hoe complex het allemaal geworden is en hoe het eenvoudiger kan. Socialezekerheidswetgeving moet toch begrijpelijk zijn voor de ambtenaren die die uitvoeren? Zij moeten beleidsvrijheid hebben — een hardheidsclausule, heet dat — om af te wijken van de richtlijnen, wat de

laatste jaren veel te weinig kon. Het moet voor burgers toch ook begrijpelijk zijn waar ze recht op hebben? Maar dat is het niet meer. De verkiezingsprogramma's zijn er geloof ik al, maar ik kan dat ibo van harte aanbevelen voor als jullie straks gaan formeren en daarna gaan debatteren over voornemens.

De heer **Azarkan**:

Dank. En u had het over politiek opportunisme ...

De heer **Herderscheê**:

Ja, van een meerderheid die er is, zo van: we hebben nu iets afgesproken in een regeerakkoord. Over de Participatiewet werd gezegd: we gaan de sociale werkplaatsen sluiten, want er is een bezuiniging nodig. Die bezuiniging was op dat moment misschien wel nodig, maar kijk ook even naar de sociale gevolgen van zo'n besluit. Kijk ook naar de Hoge Colleges van Staat. Zij hebben officieel geen belang; zij kijken alleen naar wetgeving en naar hoe die gaat uitwerken. Het krioelt hier ook van de belangengroepen. Daar worden jullie nu zwaar door bepoteld in het kader van de programma's en de formatie. Je moet niet voor hun kar gaan staan — dat geldt overigens ook voor de journalistiek — en hun belangen in de peiling houden, maar ook bekijken wat er werkbaar is: maken we het niet veel te moeilijk met elkaar? Er ligt een wetsvoorstel van Van Gennip over de arbeidswetgeving ter internetconsultatie. Dat is fantastisch om te lezen; het is enorm goed voor de nachtrust. Maar te begrijpen is het bijna niet meer. Je kunt veel beter, zou ik denken, de hele arbeidswetgeving van flex tot vast en zzp opnieuw schrijven, maar dan simpel, begrijpelijk, handhaafbaar en uitvoerbaar. Uitvoerbaar en handhaafbaar voor de overheid en simpel en begrijpelijk voor de mensen over wie het gaat, dus de werkgevers en werknemers.

De heer **Azarkan**:

U heeft veel kennis en ervaring opgedaan in de afgelopen 30 jaar, en ook nog adviezen gegeven. Dank.

Ik geef graag het woord aan de voorzitter.

De **voorzitter**:

Dat betekent dat we bijna aan het einde zijn gekomen van het gesprek. Ik heb toch nog twee kleine slotvragen. U gaf aan dat die rapporten er liggen, dat Kamerleden die ontvangen, dat die op redacties liggen en worden gelezen door journalisten. Maar als rapporten soms niks doen, is het dan niet belangrijk dat men signalen ontvangt van mensen die in de verdrukking

komen? En is het soms ook niet zo ... Nee, dat is een suggestieve vraag, dus die ga ik herformuleren. Als je mensen op je redactie hebt — dat geldt eigenlijk ook voor een politieke partij — die mensen kennen waarmee iets is gebeurd of die iets is overkomen ... Hebben jullie het er ook nog over gehad in welke mate een redactie genoeg signalen en genoeg diversiteit, in de breedste zin van het woord, heeft om zulk soort geluiden uit de samenleving op te kunnen pakken?

De heer **Herderscheê**:

Dat heb je nooit genoeg om signalen op te pikken.

De **voorzitter**:

Nooit genoeg, omdat?

De heer **Herderscheê**:

Hoe divers een redactie ook is, iedereen is beperkt in zijn denkraam en zijn contactenkring. Maar je probeert zo breed mogelijk te opereren. Bij dat rapport van de Ombudsman ging het om duizenden, met het stempel van de Ombudsman erop. Daar had je alleen maar naar de Ombudsman hoeven gaan. Maar als je één zo'n gezin uit je kring op de stoep had gehad, dan had je gedacht: het kan aan die mensen liggen; klopt het wel, is het een incident of is het de illustratie van een groter geheel? De Ombudsman zei: het is een illustratie van een groter geheel. Dat bespaart enorm veel werk. En toch bleef het stil. Ik bedoel: ik ben in al die jaren ook wel een paar keer bezig geweest om dingen uit te zoeken, en soms was het bijzonder bevredigend als het lukte om het voor die mensen geregeld te krijgen, bijvoorbeeld omdat er een fout was gemaakt door een pensioenfonds, omdat er een fout was gemaakt door de vakbond of omdat er door werkgevers een rare streek was geleverd. Dat zijn de leukste dingen, maar dat kostte enorm veel tijd. Als je hier in Den Haag op zo'n redactie zit, dan is het tempo van de tredmolen vrij hoog. Jullie weten daar alles van.

De **voorzitter**:

Dus jullie hadden als redactie geen gedupeerden zelf op het oog? Jullie keken dus heel erg naar dat rapport?

De heer **Herderscheê**:

Mijn collega die de toeslagen deed zogezegd, want die volgde Financiën, had dat wel. Dus dat lag buiten mijn ... Dat lag bij een collega.

De **voorzitter**:

We hebben vandaag ook gesproken over de tango, waar de heer Van Atteveldt gisteren over sprak. Vindt u niet dat de politiek en media wellicht op dansles zouden moeten gaan om een gesprek te hebben over die verhoudingen?

De heer **Herderscheê**:

Tja, leidt dat ergens toe? Wat verwacht je daarvan? Ik weet het niet. Daar heb je vast een mooie ... Het schiet me even niet te binnen, maar iedereen doet het op z'n eigen manier.

De **voorzitter**:

Vindt u dat het nodig is?

De heer **Herderscheê**:

Iedereen moet voor zichzelf nagaan hoe hij met z'n contacten omgaat.

De **voorzitter**:

Maar u gaf eerder aan dat het steeds verder is gegaan in de incidentenpolitiek in die zin dat politici denken "ik neem een incident, want dat krijg ik die aandacht" of dat een journalist zelf een incident heeft en de politiek de aandacht vraagt. U gaf aan dat dat steeds meer is geworden. De vraag is of het te veel is of dat het er gewoon bij hoort. Is dat de dynamiek tussen media en politiek?

De heer **Herderscheê**:

Nou ja, het mag wel iets minder in die zin dat je ook even meeneemt ... Neem de Bulgarenfraude. In mijn beleving, terugkijkend, had er toen ook gekeken moeten worden naar: wat is dit op het grote geheel? Dat grote geheel had er ook bij genoemd moeten worden, niet alleen dat niet alle Bulgaren fout waren, maar ook dat het ging om een bedrag X op het totaal en dat het ging om een groep van zoveel mensen op het totaal, zodat je het in perspectief plaatst. Dat geldt in wezen voor elk incident, maar dat is ...

De **voorzitter**:

Dus dat politici en journalisten dingen af en toe ook nuanceren als ze kleiner zijn dan het lijkt?

De heer **Herderscheê**:

Ja. En doordat er toen beleid is gemaakt op die Bulgaren, wat geëist werd door de Tweede Kamer, is er in mijn beleving een kanon op een mug gezet.

Dat kanon had zo'n brede werking dat het veel meer schade heeft aangericht dan iemand toen ooit in z'n zwaarste nachten had kunnen bedenken.

De **voorzitter**:

Is er nog iets wat we u niet gevraagd hebben waar u op had gehoopt, iets wat u ons nog wil meegeven, voordat we richting de afronding gaan?

De heer **Herderscheê**:

Nou, dat schiet me vast te binnen als ik buiten sta.

De **voorzitter**:

Dan wil ik u expliciet bedanken voor het feit dat u zo reflectief en open heeft gesproken. Dat waardeert deze enquêtecommissie enorm, want u helpt ons daarmee om belangrijke vragen te beantwoorden. Ik dank u hartelijk.

Sluiting 11.21 uur.
